

Pillanatfölvételek

Röntgen

Betegségem miatt kétszer is Röntgen elé állítottak az elmúlt héten. Az embert betolják egy faliszekrénybe, ott levetkőzik és vár. Aztán kinyílik a túlsó ajtó — a faliszekrény túlsó ajtaja — s a neveden szólítanak. Egy szobából, ahol nincs más mint homály és kékes fény, kékeslila vibrálás... valami serceg ott és odaállsz a mérce alá. S Aladin csodalámpája belédvilágít. Pont a szívedbe és a tüdőbe, a májadba és a vesébe. Bele az agytekervények kacskaringóiba: olyan meztelen az egész ember-ség, olyan póre és reménytelen, mintha ott állnál az ítélőszék előtt.

Az embert odatolják a mérce alá; vibrál a fény és serceg a készülék s te lázadozol a rád-hulló kemény szavak ellen. A szíved. Hát csak annyit, hogy kitágult, csak annyit mutat a gép? Hogy méreg szívárogo bele mindenfelől!

— Főorvos úr kérem — védekezel a lila vibrálásban fuldokolva — vegye figyelembe a mesterséget, amelyet űzök. Az álmokat és meséket, a mondatokat táplálni kell: vérrel, vággyal és — feketével. Dohánnyal és úgy hogy folyton égünk mint a gyertya: mindkét végén. Keringenek és garázdálkodnak az árnyak, bujkálnak az álmok mélyén és kísértének az ébrenlétben — mind kissé bolond és bomlott, de azért tisztaarcú lelkesek is... könnyeinkkel mosdatjuk őket, főorvos úr kérem, hogy annál inkább emberek legyenek. Kúsznak a vérünkben és sokat hahotáznak, vad nótákkal viszik életüket mibennünk... ezt nem látja a készülék?

Hasztalan a fuldokló védekezés. Kékes kód szítál a szemed elé: betegségemben egyedül maradsz s nyoma sincs az álmoknak, hősöknek,

alakjaidnak, nyoma sincs a véredben, szívedben. Elmenekültek a láz első kakasszavára, hiába hivatkozol rájuk. A főorvos nevet a csodalámpa végénél, rekedten nevet és diktál: az infiltracio tovább terjed a tüdő felé. Mesterség, álmok, vágyak, emlékek, arcok? Nem barátom, maga egyedül áll itt pőrén és meztelenül! Csak csontok vannak és tüdő és vér, maga egyedül van ezekkel, egyedül, összezárva. A többi: elsüllyedt, elmenekült: letarolt rétekek senki sem tanyázik. Szedje össze magát fiam! Próbálja dohány és fekete nélkül, ital nélkül és álom nélkül: csak minél kevesebb izgalom!

Szorogatom a papírlapot a kezemben. Már régen kitoltak a barna ajtón s én bandukolok a havas úton — ez most már mindig így lesz? A Röntgen a kegyetlen, pőrén levetkőztetett: csak csont és bőr és vér és semmi más.

S ekkor egy furcsa verssor kezdett bujkálni bennem, egy mondat amely nőtt és dagadt. S az egyik sarok mögül egy mókás kisfiú top-pant elém és rámnevetett. Tán azon hogy tá-molygok szakállasan, hogy magamban beszélék de esküszöm hogy rámnevetett: lehet hogy a nyelvét is rámoiltotte. Rámnevetett és vele nevettem. Pontosan olyan volt mint a Bige Jóska, a garabonciás amikor — a tanári testület határozata folytán — el kellett hagynia a negyedik bé osztályt.

S visszaszökött belém az élet: már tudtam hogy az a papírlap a kezemben — Röntgenkép, igaz — de mégsem én vagyok. Az csak a tüdő meg a máj és a vér. S ami bennem van valamivel mégis több. Azzal a kicsi valamivel amiért — olyan jó élni mégis...

Tengerparti mese

Az ember ne adjon soha a látszatra. Itt őrzöm egyik példáját az emlékeim között.

Nyáron a tengeren jártam. Pokoli hő-ség volt, még ott a szigeték közt is. Csak úgy porzott a mészköves út, amerre léptél, a nap meg kérlelhetetlenül srófolta gömbölyű testét a firnamentumon végig: felhő annak soha útjába nem került, csak sütött, sütött látomtól-vakulásig, perzselé, égetett.

Persze, hogy a strand volt a menedék. Még késő este is fürödtek. Hát egy ilyen gutaütött napon, úgy 11 körül délelőtt — csak úgy rözgött a fürdő, majdnem egymás fején ültek az emberek — bevonult egy házaspár. Hogy egy kicsit ódivatú volt a szabásuk, az hagyján, az aszonyon erősen divatját mult fürdőruha, a férfin olyan fekete egybetrikó... Hát ilyesmit

látni még. De hófehérek is voltak, mint a tenger legifjabb ujonca. Mint aki most szállt ki a vonatból, távoli északról érkezve, a havak világából. Mert ott ilyen fehérbőrűek az emberek. Most jöttek az északi világból ide a meleg tengerre, és persze, meg akarják izlelni, milyen a fürdés. Az emberek arcán megbocsátó mosoly húzódott el — a régebbi fürdővendég az már cserzett bőrű ilyenkor, mint a bennszülött.

Nem is lett volna semmi feltűnés, ha úgy viselkednek, mint a többi. De nem úgy viselkedtek. Nem a lépcső felől közelítették meg a sós hullámokat, hanem valahogy oldalt és tapasztalatlanul. Ott, ahol a strandhomok már végetér és kezdődnek a kövek, ott ahol belemenni a tengerbe annyit jelent, hogy mozgó kö-

vek fölött imbolyogni felsebzett lábbal. És vándorolni kell, vándorolni sokáig, míg jön a mély víz. Bár ezt a mély-vizet — úgylátszott — ezt sohasem fogják ők elérni. S jobb is, hogy nem érik el.

Elöl az asszony — még ernyőjét is magával vitte — mögötte a férfi, azt csalógatta maga után. Hófehérek voltak és ösztövérek mind a ketten, csak úgy zörgött a csontjuk. Körülöttük mélybarna Dusók és Bambinók uszkáltak és mászkáltak derűs arccal, csokoládéra sült apróságok, akik mind derült arccal várták a látvány folytatását.

Az asszony valami idegen nyelven biztatta a férfit — most már hátramaradt és az embert küldte előre — biztatta, hogy csak előre. Az meg vándorolt a kövek felett, káromkodva, nyilván, hogy micsoda vircsaft ez, hogy itt sziklákat tesznek a fürdőző lába alá. A gyerekek mutogattak, hogy: „arra-arra, bácsi kérem”, de ezeket úgylátszik nem értette, nem hederített rájuk. Elérte valahol a kőhatárt — még mindig mint egy árbóc, mint egy hófehér minarett magaslott a kövek fölé — még kurjantott onnan valamit és énbennem elállt a lélegzet. Odaért a mélyvízhez, s bennem megfagyott a lélek. Mi lesz ezzel a hófehér vizianalfabétával ott a hullámok közt?

Mert bevetette magát a mélybe. Nem úgy, hogy a víz elnyelte: kitapogatta, hol a mélyedés, és ugrott. Ugrott, kérem szeretettel, mint az ángolna — mesteri ügyességgel. Aztán úszni kezdett. Láttuk a magasból, hogyan úszik. Hát kérem az úgy úszott, ahogy a moziban látni a bajnokokat, amikor verseny van. Váltogatta a stílusokat, hátára dobta magát és szelte a vizet, örült nagy tempóban. A gyerekek szájtátva nézték onnan a partról. Mindenki szalutált magában egyet erre a látványra.

Az asszony ott ült ódivatúan és ösztövéren a napernyő alatt a köveken és unatkozott. Most nem volt kinek kommandálni, embere cethallá változott odakinn a nyílt tengeren. Ült és tündődött. Talán azon, hogy ő is utána ered. De őt már több tisztelet fogja kíséreni útján a rözsgő és mozgó kövek fölött. Mert most már nem volt kétséges, hogy ezek tengerjáró régi mesterek, akik felszerelésükkel és megjelenésükkel egyszerűen félrevezetik a közönséget.

Viszont volt a viselkedésükben valami a mesevilágból. Hogy a göthös paripa megrázza magát és ficáncoló aranycsikóvá változik. De csak egy órára, hogy elámítson, utána visszajön megint a zörgőcsontú valóság.

O l v a s m á n y

Ó a könyvek... igen a könyvek, őket mondjuk olvasmánynak. Olvasmány, milyen szörnyű szó. Csak akkor érzed, ha melléhelyezed testvéreid. Tákolmány például. Vagy szerelvény, térítvény. Dehát a szó végeredményben nem önmagáért van. Nem önmagáért él, mint egy hiú, puccos nő. Sőt: hasznos és dolgos teremtes, kollektív lény. Kifejezést jelképez. A szó téglá — mondta egyszer valaki — ki tehet róla, hogy csunyanak született; fő hogy a házat — a mondatot — összetartsa hogy a fogalmat kifejezi.

Olvasmány, írom le bátran és átpislogok a könyvszekrényre. Ez mindmegannyi olvasmány ott, a sok könyv. Hozzájuk képest a mesebeli bűvös palack értelmetlen flaska csupán. Előszedsz egy könyvet és felütöd s akkor valóságos kísértetjárás indul feléd. Felütöd a könyvet és egy világ születik idebent a szobában. Egy világ sok dimenzióval, térrel és idővel... ez a világ kilóg a szobából és mégis belefér.

Tegnap olyan furcsa érzésem támadt: hárman olvastunk a szobában, mindenki

a magáét. S bár a könyvszekrényben száz és száz világ nyugodtan megfér, sohasem keverednek egymásba — így előszedve a három könyv köré csendes dicsfényvel, — úgy éreztem legalább — testet, teret és formát öltött mindegyiknek meséje és tartalma, mondanivalója. Mindegyik körül ott lebegett mint ahogy a kékes lidércfény táncol a meggyújtott rumostea tetején — ott bóklászott a láng, anélkül, hogy pörkölné a lapokat. Nézzük csak, határoztam el magam, nézzük csak ezeket az olvasmányokat!

Óvatosan megkerültem a fiamat: hason fekve a diványon lapozgatott egy könyvet, másik kezével cseresznyét szemezett. A könyv igen, ezt ismerem, a Hengergő homok. Egy afrikai útirajz, hogyan hatolt át valaki a Szaharán. Ez olyan könyv, hogy tisztán érzed a forró homokszemeket magad körül, szinte sütnék. S azok a végtelen vándorlások! Az oázisok közelében sakál üvölt a holdfényes sivatagi éjszakában... Ó ez olyasmi, hogy az utassal dobog a szíved vele lépkedsz ab-

ban a nagy bizonytalanságban, amely olyan határtalan, mint a libegő kaland maga.

Az én kezemben széteső vén salabakter; Útitárca. Pesten nyomatta Landerer és Heckenast 1844-ben. Talán ugyanazon a sajtón „curiktolta” a gépmester mint a tizenkét pontot nyolcszáznegyvennyolcban, talán ugyanazok a betűk. Am ezen most ne meditáljunk, a papír a betű: csak anyag, most arról a világról beszéljünk, amelyet ez az olvasmány idevarázsol. Európát száztiz év előtti fazonban. Azt a sötét és nehéz korszakot, amely a forradalmakat megelőzte. Ott látom Tóth Lőrincet — mert ő írta a könyvet és nem tudok róla semmit — csak azt tudom, hogy felült a dilizsánszra, sállal körülcsavarta nyakát és utazott. Svájcba, Belgiumba, Hollandiába. S olyan csinos lélek, olyan büszke: egész lényét átítatja a haladás, évődik a tejképű hollandi menyecskékkel, megrója a gaz svájci vendéglősök pénzéhségét és kicsinyli az adagokat s ámulva álldogál a belga indóházak sánpárjai között, amelyek mind az új világ csodái ígérnek valami tőlünk még távoli, vagy csak tervezett és beharangozott közlekedést, a vasutat. S elfogja egyszerre a szent láz s olyanokat ír, ha egész Európát behálózák ezek a vasútak, akkor nem leend majd többé háború... ”drágaság, éhhalál meg éppen nem; a nemzeti gyűlölség előítéletek szűkkeblúségek jobb érzelmeknek adván helyet végkép elenyésznek, a tudatlanság s annak egész sötét rokonsága megszűnik...” Belengett a szobámba a sárguló könyv kékes lidércfényének világa,

az Utópia csodálatos világa, az Utópia úgylátszik örök...

Az asztalon felütve Andrics Ivó regénye: Kisasszony. Ez a különös elméjű, aprólékos színekkel kirakott történet, egy vénkisasszony életéről; feleségem olvassa, valahol a közepén tart. Ezzel egy harmadik világ foglalta el láthatatlan terét és helyét a szobában.

A könyvet ha felütik, idegen dimenziók szárnyán érkezik hozzád az üzenet, az olvasmány szárnyán... még ha a legmaibb valóságot olvasod, az is úgy jön mindig hozzád az író lelkének nagy vargabetűjén keresztül. Megírják a könyvet, megírják, kinyomják, megfalcolják, hajtogatják, bekötik: konzerválják egyszóval és akkor odakerül a glédába és vár. Várja mint a bűvös palack, hogy kidugaszolják és valaki beleolvasson, elolvassa. Vár sokszor évtizedekig. Várja, hogy valaki megkívánja, elmerüljön benne és hogy az ő világa kékes fényével kiüljön a lapok szélére a meseje bódítson vagy vezessen kézenfogva az emberi értelem vagy értelmetlenség szakadécai fölött; a leírása fest, az üteme muzsikál, az alakjai mint a szobrok: plasztikusak. Napsütés, szélvész, vihar lobog át a kis szobán, a múlt naívsága megmosolyogtat, a valóság elgondolkoztat, az álom elringat... s mindezt apró betűk keltik életre. Szavak. Mondatok.

Az ember olvas; olvas s a betű egyre több lesz agyában: salak és kincs rakódik le benne. Aztán este leteszi a könyvet és felnéz a távoli csillagokra. És azon tűnődik, hogy ott vajjon mit olvasnak?

Galamb János

Bolyongások

*Jártam alkonyban és csodás verőfényben,
örömmel, bánattal dúsan megrakodtan.
Verten, magányosan a szállongó porban.*

mely rám tapadt az úton és beszennyezett.

*Jártam tavaszban: ébredő, vén fák alatt,
fellobbant vágyakka', lustálkodó nyárban.
Osztoztam az őszenek örök fájdalomában,*

s lépdeltem vacogva, tejjefér réteken.

*Jártam hidakon, mély szakadékok felett.
Ahol lenn, a mélyben, az iszonyat fázott
és álomalakok jártak haláltáncot,*

akár a boszorkák lidérces mesékben.

*És jártam sírok közt, ahol mohu termett,
Hol fekete mélyből, eltemetett átkot,
langyos esti szellő felém fuvolázott.*

s azóta menekül előlem az öröm.